

Степана Дем'янчука / А. С. Дем'янчук, О. О. Марчук, Л. Б. Мельничук, О. М. Петрук. *Психолого-педагогічні основи гуманізації навчально-виховного процесу в школі та ВНЗ* : збірник наукових праць. № 2(20). Рівне : РВЦ МEGУ ім. акад. С. Дем'янчука, 2018. С. 21–27.

2. Трансформаційні процеси в умовах війни та післявоєнного періоду. *Збірник матеріалів Всеукраїнської міждисциплінарної науково-практичної конференції* (м. Чернігів, 10 червня 2022 року). Чернігів : ГО «Науково-освітній інноваційний центр суспільних трансформацій», 2022. 375 с.
3. Я голосую за мир! *Матеріали XXVI Міжнародних громадських учнівських читань*. Рівне : МEGУ ім. акад. С. Дем'янчука, 2022. 168 с.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-278-7-32>

ФОРМУВАННЯ ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ДЛЯ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ В УМОВАХ НУШ

Дука В. В.

*аспірант Інституту спеціальної педагогіки та психології
імені Миколи Ярмаченка НАПН України,
директор Навчально-реабілітаційного центру «Надія»
Вишгородської міської ради
м. Вишгород, Київська обл., Україна*

Одним із важливих стратегічних завдань реформування освітньої галузі України є її спрямованість на забезпечення підготовки дитини до повноцінного життя у сучасних соціально-економічних умовах. Освітнє середовище є невід'ємною частиною життєвого середовища дитини. Створення сучасного освітнього середовища є однією з основних концептуальних засад освітньої реформи в Новій українській школі (далі – НУШ).

Сучасні технології навчання переорієнтовано із «засвоєння знань» на формування «компетентностей», що базуються на засадах особистісно-орієнтованої моделі освіти, у рамках якої школа максимально враховує права дитини, її здібності, потреби та інтереси,

реалізуючи на практиці принцип дитиноцентризму. Одним із ключових чинників, які впливають на розвиток пізнавальних, навчальних, соціальних можливостей дітей з особливими освітніми потребами є освітній простір, в якому перебуває дитина.

Відтак, першочерговим є вирішення питання моделювання якісного та ефективного освітнього середовища для дітей особливими освітніми потребами, що можливо лише під час розвитку усіх його компонентів.

В сучасній педагогічній науці середовищний підхід розглядається як управління через освітнє середовище процесами виховання і розвитку особистості учня; спрямованих на перетворення його у засіб проектування й діагностики результату навчання і виховання [1].

В умовах навчально-виховного та корекційно-розвивального процесу спеціального закладу освіти надзвичайно важливо досягти організації саме такого освітнього середовища, яке б сприяло соціалізації, розвитку особистісних цінностей, формування особистості і характеризувалося переважаючим позитивним впливом на неї. Особливо коли йдеться про систему спеціальної освіти, де пріоритетне значення у вихованні відводиться методу прикладу, наочності, оскільки діти, що мають складні порушення розвитку, більшою мірою, ніж діти нейротипові, схильні до наслідування поведінки оточуючих, потребують підвищеної уваги та організації освітнього середовища. Саме ефективне освітнє середовище закладу освіти спроможне забезпечити підвищення якості надання освітніх послуг за рахунок упровадження педагогічних інновацій, індивідуального та диференційованого підходу до кожного учня, високої педагогічної майстерності вчителя.

Головним показником сформованості освітнього середовища є його можливості щодо ефективного особистісного саморозвитку особистості школяра. Причому особливого значення набуває єдність властивостей освітнього середовища і самого суб'єкта педагогічного процесу. Так, з метою використання потенційних суб'єктивних та об'єктивних можливостей учень виявляє активність, перетворюючись водночас і на суб'єкта навчально-виховного процесу, і особистісного розвитку.

Щоб мати розвивальний ефект, освітнє середовище має забезпечувати комплекс можливостей для саморозвитку всіх суб'єктів освітнього процесу (тобто і учнів, і педагогів). На нашу думку, в сучасних умовах цей комплекс складається з п'яти структурних компонентів освітнього середовища як сукупності умов та чинників, що підлягають проектуванню, моделюванню та експертизі:

– *просторово-предметний компонент* (приміщення для занять та допоміжних служб, будівля в цілому, прилегла територія тощо), що має забезпечувати різноманітність просторових умов (гетерогенність та складність), зв'язність їх функціональних зон, гнучкість (можливість оперативної зміни), керованість, символічну функцію, індивідуалізованість та автентичність (сумісність життєвих проявів);

– *здоров'язбережувальний компонент* – (середовище, у якому створюються такі умови, за яких дитина може усвідомити цінність свого здоров'я, оволодіти способами його збереження і навчитися способам саморегуляції, що дозволять їй зберегти здоров'я. Основними напрямками формування здоров'язбережувального освітнього середовища є забезпечення організаційно-гігієнічних умов здійснення освітнього процесу, утвердження пріоритету грамотного піклування про здоров'я учнів, підбір та навчання педагогічних працівників здоров'язбережувальних технологій, а одним зі шляхів реформування змісту освітньої підготовки – утвердження пріоритетів здорового способу життя людини. [5]

– *психодідактичний компонент*, тобто зміст та методи навчання, зумовлені психологічними цілями побудови освітнього процесу, що забезпечує відповідність цілей навчання, його змісту та методів психологічним, фізіологічним та віковим особливостям розвитку дітей;

– *соціально-контактний* (соціокультурні особливості території; особистий приклад оточуючих; установи та організації, з якими учневі доводиться взаємодіяти; мікросоціуми, до яких він залучений), інформаційний (нормативно-правовий простір; устрій освітньої установи; засоби наочності та реклами; персонально адресовані впливи), предметний (фізична організація простору, використовувані предмети та устаткування; специфіка діяльності, до якої включено учня; санітарно-гігієнічні умови).

– *інформаційно-комунікаційний компонент* – полягає у створенні відповідні функціональні можливості: доступ до ресурсів у будь-який зручний час, зручний і гнучкий сервіс, що уможливило пошук необхідних інформаційних ресурсів, безкоштовний обмін інформацією між користувачами та ін. У контексті спеціальної освіти розглядаємо комп'ютерно-орієнтоване навчальне середовище, що передбачає використання вчителем комп'ютерних і інформаційних технологій навчання, спеціального програмного забезпечення з необхідними для учня дидактичними, методичними матеріалами, творчими завданнями, включенням елементів автоматизації управління навчальним процесом тощо.

Таким чином, теоретичний аналіз наукових підходів щодо проблеми організації освітнього середовища та його структурних компонентів дозволяє стверджувати, що освітнє середовище розглядається сучасними науковцями з точки зору його функціональності, а саме як: система впливів умов формування особистості; простір, де соціалізується й розвивається особистість; як змодельоване середовище для реалізації можливостей дитини.

Відтак, освітнє середовище виступає як змістово-насичене, трансформуюче, поліфункціональне, варіативне, доступне, безпечне утворення, що цілеспрямовано забезпечує повноцінну освіту та розвиток дитини. У якості основних характеристик освітнього середовища як педагогічного феномена виступають: цілеспрямованість, спеціальна організація специфічної педагогічної діяльності, взаємодія всіх суб'єктів освітнього процесу, інтегративність та варіативність.

Література:

1. Удич З. Середовищний підхід у впровадженні інклюзивної освіти в середній загальноосвітній школі. Наукові записки. Серія: педагогіка, 3, 2017 – с.127-134.
2. Смолюк С.В. Організаційно-педагогічні умови становлення розвивального освітнього середовища в системі початкової освіти України (кінець ХХ – початок ХХІ ст.). (Дис. канд. пед. наук). Луцьк. 2017.
3. Габа, І. Освітнє середовище: соціально-психологічна парадигма. С. Д. Максименко (Ред.), Актуальні проблеми психології. Збірник наукових праць Інституту психології імені Г. С. Костюка АПН України, 22, (Т. 7, с. 27-31). Київ. 2010.
4. Бобренко, І. Організація просторово-предметного компонента освітнього середовища як одна з умов розвитку просторового орієнтування дошкільників з обмеженими розумовими можливостями. Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови, 4(1), 2013 –с. 120-127.
5. Вітюк, В. В. Підготовка педагогів до створення здоров'язбережувального освітнього середовища у системі післядипломної освіти. Формування інноваційного здоров'язбережувального освітнього середовища: досвід проектування і реалізації : матеріали круглого столу. Луцьк : ВІППО. 2018.